მოგონებანი

ლომაურიძე ალექსანდრე ბესარიონის-ძის

ლადო კეცხოველზე.

ს. ტყვიავი, სამშობლო ლადო კეცხოველისა, მდებარეობს მდინარე ლიახვის მარცხენა მხარეს, ქალაქ გორიდან ორი კილომ[...] დაშორებით. ეს სოფელი, ნახევარ საუკუნის წინ, იყო ერთი უღარიბესი სოფელთაგანი: გლეხები და აზნაურები და [...] მოთხრილ ქოხ-მახებში სცხოვრობდნენ. სოფლის არსებობას ადასტურებდნენ: გაჭვარტლული ბუხრები, წვიმით გარეცხილი ფერდობები, დიამბეგ იასე ფავლენიშვილის ორსართულიანი სახლი, თავად ერისთავების ქვითკირის კოშკი, შენობები და მღვდლის ზაქარია კეცხოველის ალიზის ერთი ოთახი. მაცხოვრებლები ეწეოდნენ: ხვნა-თესვას, მევენახეობას ნაკლებ ყურადღებას აქცევდნენ, რადგანაც ვაზს ბევრი მოვლა სჭირდებოდა და ამასთანავე ღვინო დაბალი ხარისხისა გამოდიოდა. [...] და მეხილეობას, ასისთავის მიწის ნოყიერება, ტყვიაველებს თითქოს ჰქონდათ. ხალხის სიღატაკეს და უმიწობას ხელს უწყობდნენ: დიამბეგი იასე ფავლენიშვილი; გათქმული თავის [...] მეობით ფეოდალი თავადიშვილი ერისთავები [...] მსახურებით და ცხენზე ამხედრებული დუქან-სარდაფები [...] მთავრობის ნებართვით, ვაჭრობის სახით, ტყვია[...] ობდნენ, ისეთი გაძარცვა-ტყავზე გლეხს და რომელ იგივე [...] ხელში ციცი ოქრით ნაშოვნს. ასეთი დუქან-სარდაფები [...] მეტად ბევრი, ყოველგვარ სისაძაგლის და გარყვნილობისა.

საუკეთესო დროზე, სოფლის განაპირას [...] ეს იყო მღვდლის ზაქარია კეცხოველის ეზოში [...] ძმა ლადოსი, რომელმაც ცხოვრების დამთავრების შემდეგ [...]

ოჯახის მსახურებას, ჩინოვნიკობა ბედის ლუქმისას და დაუბრუნდა სოფლის გამოსაფხიზებლად და დასახმარებლად. ნიკო ტყვიავში და ისაია ფურცელაძე ს.მერეთში იყვნენ პირველი მერცხლები ქართლში მეხილეობის შემოტანისა. ნიკომ თავის ხელით გაშენა სამწვრეჯარ გარეთელი, საუკეთესო ჯიშის ხილის ბაღი და ამასთანავე ორი დღის სიგრძე მოახდინა ნერგეულის გაშენებას, რომლებსაც ღარიბებს ურიგებდა უსასყიდლოდ, შეძლებულებს კი ძირეულს უთმობდა 10-15 კაპ. მერე ნიკო, უსასყიდლოდვე დადიოდა თავის სოფლიდან მახლობელ სოფლებში, ხილის ჯიშებს და რიგზე ჩაყრაში დასახმარებლად, თან ასწავლიდა მის შემდეგ მოვლას. მას გლეხები უყვარდა, მთელს წელს ატარებდა მათთან ერთად ვენახზე და ყველა გვარ სოფლის მეურნეობაში, თანაც მთავრობის და ბატონების საწინააღმდეგო ჩუმ აგიტაციას ეწეოდა. საღამოობით კი, მოწინავე გლეხებს უკითხავდა გაზეთებს და სხვადასხვა წიგნებს. ასეთ ადამიანის გავლენის ქვეშ იზრდებოდა და იკაჟებოდა ჩვენი ლადო. საქმიანი ჩაფიქრებული და დაკვირვებული ლადო, გრძნობდა გლეხ-კაცის შავ-ბედ ცხოვრებას და მისი სპეტაკი გული იტანჯებოდა. ხშირად მოგვითხრობდა და რაც დღე გადიოდა მეტი სიძულვილი ებადებოდა: პრისტავების მამასახლისების, მებატონეების და მათი დამქაშების. არც მამის ხელობა მოსწონდა, მაგრამ რა შეეძლო ჩვენს ლადოს, ან თავი სიყვარულით და ან სიძულვილით აეხდო ყველა ამას გულში იჭელებდა და ფიქრობდა: ნეტავკი კარგ იქნებოდა, ისიც თავის ძმა-ნიკოსავით: დახმარებოდა სოფელს თავის სწავლით და ეჩვენებინა დაჩაგრულთათვის ბრძოლის ველი.

ჩემი ლადოსთან გაცნობა მოხდა ასე: მე … წლისა რომ შევიქენ მამაჩემმა მოძღვრის ბესარიონ ოქროპირიძემ შემისვა ცხენს უკან და წამიყვანა ქ.გორში, სასულიერო სასწავლებელში

მისაბარებლად. ჩემი სოფელი დისევი, დაშორებულია სოფ. ტყვია-ვზე შვიდი ვერსის მანძილით. ჩვენი გორში მიმავალი გზა ტყვია-ვზეა. მამაჩემი მეგობრობდა მღვდელ ზაქარია კეცხოველს, ამიტომ პირველი დასვენება მოვიწყე მის ოჯახში, რომელიც მაშინ სცხოვრობდა ერთ ალიზის ოთახში, ღარიბად, როგორც ბევ-რი შვილების პატრონი და ღარიბი სამრევლოსი. აი აქ მო-ხდა ჩემი პირველი გაცნობა ლადო კეცხოველთან, რომელიც უკვე მოწაფე იყო გორის სასულიერო სასწავლებლისა, ორი წლით დიდი ჩემ და ჩემის ძმა ვანოზე. ვანო, ის დღიდან გახდა ჩემი გულითადი მეგობარი და კლასის ამხანაგიც ლადო კი, როგორც მახლობელი, პატივსაცემი უფროსი მეგობარი და ნათე-სავი. ლადო, თუმცა დიდი იყო ჩვენზე, მაგრამ არ თაკილობდა ჩვენთან მუსაიფს და დარბაისლურად გვარიგებდა ხოლმე: "ისწა-ვლეთ ბიჭებო, ნუ გიჟობთ, სასწავლებლის კლასში ყური უგდეთ. თუ გინდათ რომ არდადეგები გამოხვიდეთ და კრებაში არ დარ-ჩეთ"-ო. ჩვენც თავგამოდებულები ზრდილობიანად ყურს ვუგდებდით, მაგრამ არა გაგვიტყდებოდა ჩვენ ისევ, მიჩვეულები ვიყავით ბავშ-ძუნობას და თავისუფლობას კანონებით. სასულიერო სასწავლებე-ლში, ყოველ დილით დაუკლებლივ, ყველას ერთად ეკლესიაში გვე-რეკებოდნენ და გვალოცებდნენ ნახევარ საათი. შემდეგ ყველას თავ-თავიანთ კლასებში: ყოველ გაკვეთილის დაწყების და დამთავრების დროს, მორიგე კითხულობდა ლოცვას და ჩვენც აუარებელი პირჯვრის წერით ისევ კლოუნობით. შაბათ საღამო და კვირა-დღე, ჩვენი ტანჯვის დღეები იყო. ყველანი მუხლებზე ჩოქით რამოდენიმე საათს განუწყვეტლივ და შეუსვენებლივ ვაცილებდით ლოცვაში. ყოველ წირვა-ლოცვის დროს რამოდენიმე ბავშვი გულწა-სული მუხლებიდან გაგვქონდა კარში ჰაერზე და წყლით მოსასულიერებლად. ზოგი კიდევ ძალით ძნელში სისხლის იგდე-

ბინებდა გორიჯვრის მთიდან შეძენილ ხოჭკლიანი ძაღლის ცხვირში აკვრით, რომ ამით თავი დაეხწია, რამოდენიმე წუთით მაინც, სიცოცხლის გამამწარებელ, ძალ დატანილ ლოცვისათვის. ბავშვები, ლოცვის დროს, ყველა რიგიად თავის გასართობს გამოიგონებდით ხოლმე: ზოგი ცხენის ძუის ბეწვებს ქსოვდა, ზოგი ქაღალდის გარმოშკებს და კიბეებს აკეთებდა, ზოგი ნა-ვებს, ქუდებს და სხ... ამგვარ ძუღლუცობის სოსწობდ და თავისი თავის დასასწორებლად, ზედამხედველი ბუცინსკი გვიყენებდა მეთვალყურედ უფროსი კლასის დარბაისელ მოწა-ფეებს, მათ შორის პირველი ადგილი ეჭირა ლადოს.

ყველა მათგანი თავისი "მე"-ს გამოსაჩენად, ასე მგონი ბავშვურ ამბოხისათვის, "ღვთის ტაძარში", ყურის აწევით, ცოხვეცით, ლანძღვით და სილებით გვიმასპინძლდებოდნენ ამ შემთხვევაში ლადო კვახოველი ყველა თავის ამხანაგებისაგან ერჩეოდა. იგი მეტად მშვიდი და აუღელვებელი იყო, არას დროს ბავშვს არ გალახავდა და არც არავის დაასმენდა მის უწე-სო-საქმეებს, მხოლოდ დარბაისლურად კი დაარიგებდა:"ბიჭო, ნუ ცელქობ, ჭკვიანად იყავი, თუ გინდა კაცი გამოხვიდე"-ო ასეთი თვისება ხოქცევისათვის, ლადო ამხანაგებმა საბერძნეთის ფილოსოფოს "სოკრატეს" სახელით მონათლეს. ლადო ხათრიანი და ზრდილობიანი იყო. მასწავლებლებს მეტად პატივისცემით ეპ-ყრობოდა. ერთხელ ზედამხედველმა თინიკაშვილმა წაგვიყვანა, მთელი სასწავლებელი "უფლის ციხეს" დასათვალიერებლად. გზა-ში რუ დაგვხვდა. მოწაფეები ზოგნი გადავხტით, ზოგმა კიდევ ფეხი დაისველეს და გაცოტეს. თინიკაშვილი კი ვერ გადახტა და ფეხი გახრაც მოწაფეებთან ერთხელად სცნო. ლადომ ეს რომ შეამჩნია, მეტი აღარ იფიქრა, გაიხადა ფეხთ, ჩადგა რუში

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

და სთხოვა თინიკაშვილს რომ მის ზურგზე ფეხი დადგა და გადამხტარიყო; თინიკაშვილი ასე მოიქცა და სიცილ-ხარხარით, დათოს ზურგის დახმარებით მოექცა ღობის მხარეს. დათოს სამკითხველოდგან ბევრი სხვადასხვა წიგნები გაჰქონდა და მოთხრობებს რომ წაიკითხავს ამბობდა, რაიც მის ხელს უწყობდა პირველ მოწაფეობაში. კალინინზე, სალუმიანი გრამატიკა და ბუნება, რომელსაც ყველა ჩვენგანი გაუგე-ბრად კაკკაკით ვზეპირობდით, დათოს ჭირივით სძაგდა ზე-პირად მიზეპირი გადმოცემისა კალინინის წიგნი [illegible] „ამის დასწავლით იცყის, საქმე გააკეთეთ". მხოლოდ ბუნებით ნიჭიერი დათო ამ არა სასიამოვნო საგნების მაინც ხუთებზე და ოთხებზე სწავლობდა.

დათო სამართლიანი და ამხანაგების მოყვარული ბიჭი იყო. მასთან კლასში სწავლობდა კოლა მარიაშვილი /შემდეგ მიტროპოლიტი აფხაზეთისა "იოანე" წოდებული/ კოლა ბუნე-ბით სუსტი ბიჭი იყო. გაუბედავი, დაჩაგრული ღვთისმოყვარეობა-გან და გადამეტი მლოცველი. ამხანაგებმა ყველა ეს ნაკლი მალე შეამჩნიეს კოლას და აბუჩად იგდებდნენ. ხანდახან [illegible]-ჭი მიილობდა რითიმე ნოველი და ოდნავ ამხანაგების შია გა[illegible]

ერთხელ მარიამაშვილმა ყველა კლასის ამხანაგებს სახვე-თესო ხიდისთაური ანალი ნოეფანა და დაურიგა. ყველამ სწრა-ფად გადაყლაპეს და ხელში დარჩენილი კურკები შერჩათ. ჩიქვ კასრაძემ უცბად დაიძახა: „აბა ბიჭებო! კურკები მარიამიშვილს" ამ თქმაზე ყველამ ერთად საცოდავ მარიაშვილს კურკებით ჩაუქოლეს. დათომ თავის კურკა ფანჯრიდან გადაისროლა, ჩაქოლვებულ მარიამიშვილს კი სიბრალულით და თანაგრძნობით შე-ჰყურებდა, ბოლოებს კი ზიზღით. დათომ მაშინ ასეთი საქციელი ვერაფ მოითმინა და შეუყვირა: "ე...ობრებო! გვეყოფათ [illegible]

კაცმა მაცივე გაათ და თქვენ კი ჟრუნდი საქციელით უხრით"-ო.
ამ სიტყვების შემდეგ ყველანი სიცილ-ხარხარით მიიფანტ-მოიფან-
ტნენ. ლადომ კი მარტოობა არჩია და შუბლ შეკრული წიგნით ხელ-
ში მიეფარა გალავნის კუთხეს გაკვეთილის დასასრულად. ამავე
მარლიეკის ტაბას გორში, თბილისის ქუჩაზე, სამიკიტნო ქონდა.
ერთხელ მან რვა ამხანაგი ღვინოზე დაპატიჟა თუმცა ეს ყველაზე
მაცდარი კიყაკ და არც კლასის ამხანაგი ბაგრატ მაინც არ მოიგ-
შენენ და წაიყვანეს. სამიკიტნოს პირდაპირ ვიღაც მოქალაქის
სახლი-მენდებოდა. კედლები იყო აყვანილი ოცდაკი და ს
ჯერ არ ქონდა გადახურული კიდევ იქ შეგვიყვანა თვითონ კი უ
ბაღ სადღაც გაქრა. ორცხობის შემდეგ, მოარბენინა ერთი სალუ
წითელი ხილისთვის ღვინო. სანდრო კაკაძე პირველმა გამოხა
ფამრიკი. არ მოეწონა, -მჟავეა! -ო იყვირა და სავსე სალუდე
სამარილო ბარლიევს ფეხებში ესროლა. სალუდე გატყდა, ბაგრატ
კვლავ კოლა ამხანაგის ეხემი საქციელით მაინც არ დაიშვა და
გაიქცა ისევ. ლადოს სანდროს საქციელი არ მოეწონა და მწყრალად
უთხრა: "შურდა მაგ სალუდეს ამდენი ამუხაღ აგრეზე"-ო. კოლა
სწრაფად ახალი სალუდით სხვა ღვინო მოგვირბენინა. ნაბეს,
ყველას მოეწონა, მე ერთი ჭიქა მარგუნეს, როგორც უნცროსს, თით
კი ორ-ორი ხაის ჭიქა იდგულეს. ლადოს ყურადღებას არც ეს გამო-
მორჩენია გვერდის დასამშვიდებლად და მითხრა: "ნუ გეწყინება
ჩემო სამა და გულს ნუ დაგაკლდება, ხომ იცი ქართველი თქმულე-
"კაცკაცი თვრეს-ო, ყმაწვილს ერთი ხვდესო, მეორეს სხვა მიეც-
ნოს ორჯერს თავყვანი სცესო"- ყველანი ისე წამოვედით რომ
მასპინძელს მადლობაც არ გადავუხადეთ. წამოსვლის დროს ლადო უ
ჩამოგვრჩა მიუბრუნდა კოლას და უთხრა ჩვენ გასაგონად: "შე-
ნ ჩემო კოლა პაპიკის ცემისათვის, ვინც შენი პურ-მარილი და-
ხსოვს, ალალი იყვეს! ვინც არა და არაბიო" ლადოს ჩემი და

შესაფერისი მასხრობაც უყვარდა. უყვარდა აგრეთვე ანეგდოტე-ბიც. ერთი ისეთი ანეგდოტი, რომელიც გვიამბო უფლის ციხის გზაზე, ლეკვანდლაშრის შერჩა ჩვენს მეხსიერებას: "ერთმა რუსმა დაინახა ეკლესიის კარი ღია, ბევრი არარ იფიქრა, დაღუნა თავი და შევიდა მოკრძალებით. დაიჩოქა და ხელ აპყრობილმა შესთხოვა უფალს: "უფალო მომეცი ასი მანეთი!-ო უფალმა ხმა არ გასცა. რუსმა აუარებელჯერ, დაიკვნის უფალო შეგვიწყალესავით, გაიმეორა თავის ვედრება. ტრაპეზში მისდა შეუმჩნევლად მჯდომარე მხცოვანი ბერძენი, რომელმაც გაბრაზებით გამოსძახა ტრაპეზიდან: "შენ მოგცემ შე მამაძაღლო არა!-ო".

- "უფალო! არ მომცე, ნუ მომცემ! მაგრამ ზიდას იცინეთ ადგა მძიმეთ დაუკრა თავი და გავიდა გარეთ გულ ჩათუქული რუსი"-ო. ბევრი სხვებიც გვიამბო, მაგრამ ჩვენს ხსოვნას შერჩა მარტო მოპრობეული ანეგდოტი, რომელსაც ჩვენში ყველაზე მეტი სიცილ-ხარხარი გამოიწვია. ერთხელ, როდესაც ქვევე სასწავლებელი ვიყავ, გორიდან მივდიოდი სოფ. დისევში, ცხრაკში რომ მივედით მივდექით, ჩვეულებისამებრ ცხენები შეასვენა, მგზავრები დუქნე-ბში მიიფანტ-მოიფანტნენ. მეც მივიდოდი მათეოს მიმებიძეს, მაგრამ მარტოს ჩადაცა მეთითრებოდა დუქანში შესვლა და ჩემ უმრწ თანამგზავრებსაც მერიდებოდა. დუქნის კარებთან გავჩერ-დი და გზაზე მიმავლებს ვადევნებდი თვალყურს. ამ დროს ლაღობ ქვეიდან სახლისკენ მიმავალმა ამოიარა ერთმანეთი რომ დამინახეთ, გამეხარდა და მოკვსალმე შემიპატიჟა დუქანში, არ მომეშვა და სახლისკენ მემაგიდეობდა მე სახლში. არ წავყევ და ძალით შემიყვანე. შემოუსხდით გაშლილ მაგიდას და გამოვ-კითხეთ ერთმანეთს შინაური მდგომარეობა. დაით იმ დროს მაქო-გან ახალინჩიშოსული იყო და დახლიდარს ჯერ ჩვენთვის არაფერი მოეტანა რომ ერთმა შავხნის გლეხმა, მას ერთი საკვე კასრი

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

სიცინრი როუცანა დახლიდარს თვალები გაუბრწყინდა , სწრაფად ხელიდან გამოგლიჯა და საკუჭნაოში შეარბენინა, მას კი, სიცი-ნრის საფასურში, ერთი ჩარექა წყალ-ტკბილი ნარიყხა და და-ხლზე ჩაის ჭიქით დასხა. ქლუხმა, ხარბად, ნახევრამდე წყო-ში გამოცალა, ორიოდ ლუკმა გამხმარი პურის ნატეხებით და ისევ თავის ცარიელი ჩანახით სახლისკენ გასწია.

ქლუხიასეთმა საქციელმა ლაროს მეტი შეუკრა და ტიტანს ხმა ამოუღებლივ ჩაფიქრებული ერთს წერტს ცისკრებდა. ეს კი აქ დროს ლაროს უფლებები თვალუწვდ და კმრძნობი ძის სულის კვეთებას. როცა კი დახლიდარმა ჩვენს ნაცნობე-ბას ხელადა დააჯახუნა და ზედ გაბედულად შეუძახა: "ტკბე-თო! შენს თოკავს ამ სუფრასაც ნუ ჩოაკლებ-"ო მის ხმაურ-ზედ ლარო თითქოს გამოფხიზლდა, თავი მაღლა აიღო, შეიმუხჭა და ამოხვეშით წამოიძახა:"ნეტა როდის იქნება, რომ ჩვენი გლე-ხი გამოფხიზლდეს და ეს ოხერი დუქნები სკოლებად და კოოპერა-ტივებად გადაკეთდეს"-ო. ამან ცოცხლად დაგვანახა სოფლის ქვეყნიურად გალოთების და მათ გამოფხიზლების ამ დუქნების არსე-ბობისა გამო ნაღვლიანად მათ წარსულ ცხოვრებას და ახალი ხანის აღორძინებას.

ლაროს ნატვრა მალე შეუსრულდა: სიმინდა ძმა ნიკომ ტეხილ-ობის მეცადინეთ, ნაცვლად ძველ ფეხზე წამოაყენა ცეკვაკის ნაგრძოლეული. ლარომ კიდევ მოესწრო გაანადგურა მათი დაბლენძული გორება და დღეს, ცეკვაკი ერთ სამაგალითო და თვითით საჭიროებით სოფლად გადაიქცა. დღეს არც ერთ სიმინდ სახლს ნასტი ვერ ნახავთ, მაგრამ; კოხტად გაწმენდილი, ტალ-ნაზე ჩამწკრივებული, ერთ კარი ორ სართულიანი სახლებია. სამე-ურნეობის ნაციონალ დღეს ცეკვაკს აშენებენ: სამუშაო სასწავლებელი, საბავშვო, ფოსტა-ტელეფონი, ბანკი, კინო,